

Голові
спеціалізованої вченої
ради Д 17.127.03
Класичного приватного
університету
д. держ. упр., професору
Огаренку В.М.

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора наук з державного управління, професора **Парубчака Івана Орестовича** на дисертацію Буканова Григорія Миколайовича «Формування та реалізація державної екологічної політики на регіональному рівні», подану до захисту у спеціалізовану вчену раду Д 17.127.03 Класичного приватного університету на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління

Актуальність обраної теми дослідження

Конституція України заклала фундаментальні принципи діяльності держави, спрямовані на стимулювання охорони довкілля, ефективне природокористування та утвердження екологічної безпеки. Відповідно до ст. 16 Конституції України від 28 червня 1996 року, забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи, збереження генофонду українського народу є обов'язком держави. Роль навколишнього природного середовища в житті людей має далеко неадекватну оцінку. Взаємовідносини людини і природи стрімко і невинно погіршуються. Погіршення якості навколишнього природного середовища та нераціональне використання природних ресурсів спричинене низкою різноманітних екологічних проблем, однією з основних є збільшення чисельності випадків порушення норм Конституції України та екологічного законодавства. Екологічну безпеку оцінюють на підставі всебічного аналізу характеристик навколишнього природного середовища. Найчастіше для цього використовують оцінки стану навколишнього середовища та чинників, що суттєво впливають на його погіршення.

В Україні ще не сформувалася національна система екологічного управління в її європейській цілісності державного, громадського й корпоративного екологічного менеджменту. На сьогодні домінує державна система управління в галузі охорони навколишнього природного середовища. Держава фактично «монополізувала» екологічну відповідальність, що призвело до послаблення відповідальності природокористувачів — суб'єктів господарювання та власників землі й основних фондів.

Низька результативність застосування механізмів екологічної політики в Україні загострюють проблеми соціально-економічного розвитку регіонів та, в першу чергу, їх ресурсного забезпечення, що позначається на якості життя населення.

Не зважаючи на значну кількість проблем, питання формування та реалізації державної екологічної політики на регіональному рівні є недостатньо дослідженими. Органи влади у певних випадках неспроможні ефективно використовувати певні теоретико методичні розробки та та інструменти реалізації державної екологічної політики в зазначених вище соціально-економічних системах, що призводить до соціальних конфліктів у суспільстві, погіршенні економічної та політичної ситуації, невдоволенні населення органами влади, які вміло використовують політичні опоненти для розхитування ситуації.

Реформа децентралізації влади, яка реалізується сьогодні в Україні та передбачає створення об'єднаних територіальних громад, свідчить про необхідність активного втручання органів влади різного рівня, громадськості та інших суб'єктів розвитку територій до участі в екологічних процесах.

Вказані аспекти підтверджують необхідність та своєчасність наукового осмислення та обґрунтування теоретико-методологічних засад і розробленню науково-прикладних рекомендацій щодо державної екологічної політики в Україні. Отже, актуальність обраного предмету

дослідження є безсумнівною та науково перспективною.

Актуальність дисертаційної роботи підтверджується також її використанням у процесі виконання комплексного наукового проекту Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України в межах науково - дослідних робіт за темами, що відображено на с. 5 автореферату.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Наукові положення, висновки і результати дисертаційного дослідження достатньою мірою обґрунтовані, базуються на теоретичних досягненнях багатьох відомих науковців, практичних дослідників, емпіричних даних, оригінальних авторських напрацюваннях та підтверджуються належною апробацією результатів дослідження.

Теоретико-методологічною основою дисертації стали фундаментальні положення, викладені в наукових працях вітчизняних та зарубіжних вчених із питань державного управління, місцевого самоврядування і регіонального розвитку, нормативно-правові акти, статистична інформація, оприлюднена на сайтах та у довідниковій літературі, а також результати власних досліджень автора, що стосуються розробки та впровадження інновацій, а також управління інноваційними процесами в різних сферах життєдіяльності суспільства.

Різноманітність методів наукового дослідження, використаних дисертантом, дозволило вирішити поставлені завдання та досягти мети дослідження – обґрунтування теоретико-методологічних засад і розроблення науково-прикладних рекомендацій щодо формування та реалізації державної екологічної політики на регіональному рівні в Україні.

Висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, підтвержені

достатньою географією та значною кількістю наукових праць (46), у т.ч. у зарубіжних виданнях та наукометричних базах(2 статті в WOS).

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів

Результати, отримані внаслідок проведеного дисертаційного дослідження, характеризуються достовірністю та науковою новизною. Для їх отримання автором використано в достатній кількості сучасні методи дослідження як загальнонаукові, так і спеціальні.

Вирішення завдань дисертаційного дослідження було досягнуто завдяки комплексу взаємопов'язаних сучасних загальнонаукових методів і підходів, спрямованих на отримання об'єктивних і достовірних результатів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в полягає в обґрунтуванні основних положень формування та реалізації державної екологічної політики на регіональному рівні в Україні і розробленні практичних рекомендацій щодо її поліпшення.

Автором уперше запропоновано концептуальну (структурно-логічну) модель формування політики екологічного розвитку регіону як соціально-еколого-економічної системи на основі кластерного і програмно-цільового підходів в управлінні сталим (збалансованим) розвитком території, яка передбачає реалізацію таких етапів: організація та інституціоналізація екологічних кластерів; формування пріоритетних напрямків екологічної політики в просторових межах кластеру; формулювання й визначення цілей, завдань, інструментів, проектів та програм регіональної екологічної політики на основі програмно-цільового підходу через застосування механізмів і технологій проектного менеджменту, екологічного маркетингу та бенчмаркінгу; визначення критеріїв оцінки ефективності й результативності реалізації екологічної політики регіональних кластерів; розроблено й науково обґрунтовано інтегральну модель реалізації політики екологічного розвитку регіону на основі кластерного, програмно-цільового, проектно-орієнтованого та менеджмент-орієнтованого підходів, що здійснюється суб'єктами державного і публічного управління через

нормативно-правові, адміністративно-організаційні, економічні, інформаційно-комунікаційні та інституційні механізми управління й інструменти реалізації регіональної екологічної політики: інструменти екологічного менеджменту (екологічний аудит, екологічний моніторинг, стратегічна екологічна оцінка, екологічна сертифікація, екологічне маркування); інструменти проектного менеджменту (управління проектом, управління проектами організаційного розвитку державних органів і організацій, управління проектом офісом); економічні інструменти (фіскально-бюджетні, економічного стимулювання, економічного гарантування); інформаційно-комунікаційні інструменти (міжсекторне соціальне партнерство, електронне екологічне урядування, екологічна освіта);

Крім того, дисертантом удосконалено систематизацію механізмів державного управління у сфері реалізації екологічної політики на регіональному рівні: 1) нормативно-правовий механізм (вдосконалення й адаптація екологічного законодавства до законодавства ЄС); 2) адміністративно-організаційний механізм (розроблення основних засад (стратегії) регіональної екологічної політики, моніторинг, контроль та оцінка стану довкілля, координація взаємодії суб'єктів публічного екологічного управління); 3) фінансово-економічний механізм (запровадження системи екологічного менеджменту, оптимізація бюджетного й позабюджетного фінансування, стимулювання розвитку системи «зелених» інвестицій та «зеленої» економіки в регіоні); 4) інформаційно-комунікаційний механізм (електронне екологічне урядування, міжсекторне соціальне партнерство у сфері охорони навколишнього середовища, екологічна освіта й навчання); інституційний механізм (формування інституційної системи управління у сфері захисту довкілля).

Заслуговує на увагу запропонований здобувачем понятійно-категорійний апарат науки державного управління шляхом уточнення

змістовної сутності окремих термінів, а саме: «екологія»; «державна екологічна політика»; «регіональний рівень»; «міжсекторне соціальне партнерство»; «корпоративна екологічна відповідальність»; «електронне урядування»; «екологічний моніторинг»; «стратегічна екологічна оцінка»; «глобальні та локальні чинники формування екологічної політики».

Особливий інтерес, на наш погляд, викликає обґрунтована автором структурно-логічну модель формування політики екологічного розвитку регіону на основі наступних концептуальних підходів:

а) програмно-цільовий підхід, як спосіб формування системи планових рішень значних загальнодержавних і регіональних екологічних проблем;

б) кластерний підхід, сутність якого полягає в створенні екологічних кластерів через інтеграцію зусиль державних органів влади, економічних суб'єктів, наукових центрів і громадськості у досягненні цілей сталого розвитку регіону.

Основними етапами формування регіональної екологічної політики визначено:

а) створення та інституціоналізація екологічного кластеру (кластерів) регіону;

б) формування регіональної екологічної політики в межах створеного кластеру;

в) виявлення факторів антропогенного і техногенного впливу на довкілля регіональних кластерів; розробка і впровадження регіональних екологічних проектів і програм сталого (збалансованого) розвитку;

г) формулювання і визначення цілей, завдань і інструментів регіональної екологічної політики на основі програмно-цільового підходу;

Цікавим, на наш погляд, є здійснене автором обґрунтування інтегральної моделі реалізації політики екологічного розвитку регіонів в державному управлінні на основі кластерного, програмно-цільового,

проектно-орієнтованого і менеджмент-орієнтованого підходів.

Крім того, заслуговують на увагу наукові розвідки щодо удосконалення відповідних механізмів і інструментів державного і публічного управління у сфері реалізації регіональної екологічної політики за основними праксеологічними підходами: за кластерним підходом – розробка нормативно-правової бази щодо створення і функціонування екокластерів; посилення економічного стимулювання розвитку екокластерів; за програмно-цільовим підходом – включення і посилення екологічного блоку програм і стратегій соціально-економічного розвитку регіонів; посилення функціональних повноважень регіональних і місцевих органів управління у сфері охорони навколишнього середовища; за проектно-орієнтованим підходом – впровадження в систему екологічного управління інструментів проектного менеджменту місцевих фінансів.

Також автором здійснений аналіз нормативно-правових засад і євроінтеграційних орієнтирів формування і реалізації екологічної політики на регіональному рівні. В основі сучасного українського екологічного законодавства лежать: періодизація становлення правової бази ресурсного забезпечення місцевого самоврядування, виконана за результатами контент-аналізу, що дало змогу об'єднати певну сукупність отриманої інформації в систему знань, за допомогою якої можна вирішувати завдання як модернізації нормативно-правових засад, так і реформування організаційно-функціональних основ екологічної політики в Україні.

Основними євроінтеграційними орієнтирами у сфері удосконалення державного управління у сфері захисту довкілля є: а) адаптація і приведення національного екологічного законодавства до європейських стандартів; б) впровадження європейського досвіду застосування інноваційних механізмів реалізації екологічної політики, зокрема інструментів екологічного менеджменту та інструментів економічного стимулювання; в) міжсекторне соціальне партнерство як інструмент реалізації екологічної політики на загальнодержавному і на регіональному

рівнях; г) децентралізація управління в екологічній сфері; д) впровадження і розвиток електронного екологічного урядування.

Таким чином, всі визначені пункти новизни сформульовані коректно, вони відповідають нормативним вимогам до докторських дисертацій і знайшли своє повне відображення в тексті дисертаційної роботи, що дозволяє розв'язати важливу наукову проблему що полягає в обґрунтуванні теоретико - методологічних засад і розробленні науково-прикладних рекомендацій щодо формування та реалізації державної екологічної політики в Україні.

Повнота викладу основних положень дисертації в опублікованих працях

Основні результати дисертаційного дослідження у достатньому обсязі відображені в наукових публікаціях, які розкривають його сутність та підтверджені апробацією. Наукові положення та висновки опубліковані в 46 наукових працях, серед них: одноосібна монографія; 24 статі у наукових фахових виданнях з державного управління (4 з яких – 2 в іноземних виданнях Молдови та Польщі, в т.ч. одна англійська та 2 – в наукометричних базах WOS, обидві - англійські), 15 тез доповідей у збірниках науково-практичних конференцій та круглих столів, три з яких за кордоном та 6 статей, які додатково відображають наукові результати дисертації. Поступовість і системність роботи дисертанта підтверджуються наведеною апробацією результатів дисертаційного дослідження і їх викладення в наукових публікаціях протягом всього періоду роботи над дисертацією.

Загальний обсяг публікацій, їх кількість та зміст відповідають встановленим вимогам щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора наук та дають здобувачеві право на публічний захист дисертації.

Повний обсяг дисертації становить вступ, п'ять розділів, висновки, список використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації

становить 569 сторінок, з них основний текст – 494 сторінки. Робота містить 27 таблиць та 46 рисунків.

Практичне значення роботи

Наукова цінність результатів дослідження полягає в сформульованих в дисертації наукових положеннях, висновках та рекомендаціях, які збагачують науку державного управління в сфері екології. Теоретичні положення та методичні підходи доведені до рівня конкретних рекомендацій щодо формування та реалізації екологічної політики в Україні.

Практичне значення одержаних результатів полягає в їх прикладному характері та рекомендаціях, які можуть бути застосовані в діяльності органів публічного управління, що підтверджується відповідними довідками про впровадження (Додаток А дисертації).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам оформлення дисертації та змісту автореферату

Зміст дисертації цілком корелюється з темою та повністю розкриває її. Робота написана на високому науковому рівні з використанням відповідного наукового інструментарію. Архітекtonіка та оформлення відповідають вимогам, що пред'являються до докторських дисертацій. Сформульовані в дисертаційному дослідженні Г.М. Букановим наукові положення, висновки та рекомендації є результатом особисто виконаного наукового дослідження.

Дисертаційне дослідження за своїм змістом відповідає паспорту спеціальності 25.00.02 – механізми державного управління.

Повнота викладу отриманих результатів дослідження може бути оцінена як достатня. Робота має завершений характер, висновки і пропозиції достатньою мірою розкриті й обґрунтовані в текстовій частині дисертації. Аналіз змісту автореферату та дисертації підтверджує ідентичність структури, логіки викладання матеріалу, відповідність основних положень та висновків за розділами. Оформлення дисертації та

автореферату здійснено відповідно до чинних вимог Міністерства освіти і науки України.

Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертації

Відзначаючи загальний високий рівень дисертаційної роботи, її цілісність, логіку викладення матеріалу, та беззаперечний внесок автора у беззаперечно важливі та актуальні питання формування та реалізації державної екологічної політики на регіональному рівні в Україні, однак вважаємо, що окремі положення і тези є дискусійними, і такими, що потребують певного уточнення. У цьому контексті доцільно зробити такі зауваження та пропозиції до дисертації.

1. У розділі 1 здобувачем зроблений детальний аналіз нормативно-правового забезпечення державної екологічної політики України. Але, окремі питання міжнародного співробітництва, адаптації національного екологічного законодавства до екологічного права Європейського Союзу, упровадження принципів, механізмів та інструментів екологічного управління, що відповідають найкращим практикам реалізації екологічної політики в ЄС при викладі теоретичних засад державного управління у сфері екології не розкриває всього правового потенціалу, який містить це положення в контексті дисертаційного дослідження.

2. Автор належним чином виклав свою думку в розділі 3, щодо екоменеджменту на локальному рівні, тобто на рівні підприємства, який передбачає створення системи управління, яка повинна розробляти та реалізовувати комплекс заходів щодо раціонального безвідходного використання ресурсів, зменшення рівня використання паливних та енергетичних ресурсів, вироблення екологічно чистої продукції, а також переробку відходів власного виробництва. Високо оцінюючи п. 3.2, в якому представлена типологія інструментів системи екологічного менеджменту, на нашу думку, який більш відповідає загальній системі інструментів реалізації екологічної політики, доречно було би обґрунтувати практичну необхідність та економічну доцільність запровадження цих інструментів на

регіональному рівні в Україні.

3. Безумовно цінним теоретичним та практичним результатом дисертаційної роботи є запропонована автором інтегральну модель реалізації політики екологічного розвитку регіону на основі кластерного, програмно-цільового, проектно-орієнтованого і менеджмент-орієнтованого підходів (розділ 5, п. 5.1- 5.3). Цілком погоджуючись із динамікою опису цієї моделі та авторськими рекомендаціями з цього приводу, усе ж було б доцільно її закріпити графічно. Одночасно слід зазначити, що дисертантом не визначається, які необхідні передумови, (правові, організаційні тощо) і практичні кроки для реалізації цієї моделі на практиці.

4. Враховуючи традиційне трактування сутності ефективності управління класичною теорією державного управління в контексті чіткого розподілу цілей, завдань і методів, практики адміністрування та вибудовування раціональної структури управління, наукового обґрунтування принципів діяльності влади, особливу увагу треба було б зосередити на сучасних наукових підходах до оцінки ефективності управління в сфері екології, таких як цільовий, системно-ресурсний, інтеграційний підхід до оцінки ефективності, багатопараметричний підхід.

5. На наш погляд, робота набула б значно більшої актуальності з погляду нинішніх українських реалій, якщо автор запропонував би основні вектори формування та реалізації державної екологічної політики саме на сучасному етапі, етапі проведення реформ, в процесі ресурсного аналізу об'єднаної територіальної громади, зокрема в процесі формування стратегії сталого розвитку на засадах проектного управління.

Висловлені зауваження та пропозиції, мають в основному рекомендаційний та дискусійний характер, впливають зі складності й багатогранності досліджуваної теми та окреслюють перспективні напрями подальших наукових розробок досліджуваної проблематики.

Вони не знижують загальної позитивної оцінки наукового дослідження його теоретичної цінності та практичної значущості.

Загальний висновок

З огляду на актуальність, новизну, важливість одержаних автором наукових результатів, їх обґрунтованість і достовірність, а також практичну цінність сформульованих положень і висновків, дисертаційна робота Буканова Григорія Миколайовича «Формування та реалізація державної екологічної політики на регіональному рівні» є самостійним, оригінальним, завершеним науковим дослідженням у якому вирішено актуальне наукове завдання з обґрунтування питань формування, реалізації, державної екологічної політики, розроблення науково – прикладних рекомендацій щодо її впровадження на регіональному рівні в Україні.

На підставі вищевикладеного, можна зробити висновок, що дисертаційне дослідження «Формування та реалізація державної екологічної політики на регіональному рівні» відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (зі змінами), а її автор – Буканов Григорій Миколайович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління.

Офіційний опонент:

**завідувач кафедри публічного управління
та адміністрування Львівського національного
університету ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С. З. Ґжицького,
доктор наук з державного управління,
професор**

І.О. Парубчак